

Borsodi L. László

KÉKLŐ PÁRA, TISZTA SZÓ

„Fénylik a vers – az árnyék.” Ez a mondat zárja Nagy Attila a *Fotográfia József Attiláról* című versét. Amennyiben a vers híradás az elmúlásról, a romlandóról, akkor a vers az, amiben a mulandó romolhatatlanná esztétizálódik, hírt adva arról is, ami a mondható határain túl van. Ezért a költői szóba vetett hit, ezért perelhet a versben mondható az örökkévalóságért, esztétikai széppé és maradandóvá varázsolva azt, ami volt: „Mondd ha versben mondhatod / Ha versben ringhat mondatod / Ne hallgasd el mit holtra vált / Apád anyád a holdra tárt” (*Szélsátor*). A költői szó értékét egyrészt az ember mulandóságtudata, másrészt a költő, a szellemi ember kultúrába vetett hite adja, ami számára kapaszkodó a barbárság, az értékviszonylagosság és -vesztés ellenében, élete alkonyán, a létezésen, társadalmon való kívülrekedés drámáját megtapasztaló jelenben. A poéta kibic, aki Hölderlin nyomdokán lépkedve azt is felismeri, „öngyötrés volt a művészet / és minden gondolata” (Friedrich Hölderlin: *A séta*. Halasi Zoltán ford.), ezért nosztalgiával gondol a költészettörténet (mítoszi magasságokba emelt) múltjára, amikor „A költők kibicként ültek / az ideák síkos teraszain” (*Hölderlin-séta*), és a természet szépségének felfedezése, az ideákkal való érintkezés, az emberi és isteni világon való kívül helyezkedés, a szemlélődés és elmélkedés jelentette a költő legfőbb feladatát.

Telitalálat tehát Nagy Attila verseskötetének címe, *Égi tócsa, földi sár*,¹ hiszen a kettős metafora annak az ars poeticának, emberi-költői látásmódnak a megnevezése, amely az életben még, de a halál felé tartva, a mulandóság és a halhatatlanság (reménye), az evilági és a túlvilági, az emberi és az isteni terrénum, a kultúra és az ént körülvevő kultúraellenesség köztességében, feszültségében elhelyezkedve, élve és alkotva rezignált nyugalommal vet számot azzal, ami volt, azzal, ami a maga viszonylagosságában van (a tócsa és a sár relativizálja égi és

1 Nagy Attila: *Égi tócsa, földi sár* (*Versek a Kék Füzetből*). Marosvásárhely, 2018, Lector Kiadó.

földi különbségét), és néz szembe azzal, ami hátravan vagy ami azon túl esetleg következik.

A számvetés olyan intertextuális-interkulturális összefüggésben történik, ami az idő múlását tudomásul venni kénytelen, klasszikus műveltséggel rendelkező és a kortárs költészetet ismerő (versbeli) költőnek az irodalommal, a kultúrával való számvetése is. A Hermész, Platón, Seneca, Pál apostol, Li Taj-po, Hölderlin, Arany János, Rilke, Áprily Lajos, Jékely Zoltán, József Attila, Oszip Mandelstam, Székely János, Kovács András Ferenc, Markó Béla és Sütő István műveiből vett sorokkal való dialógusok, az ő műveikre való utalások, rájátszások, a nevezett szerzők közül az elhunytak emlékének állított versszarkofágok, hommage-költemények teremtik meg azt a poétikai, poétai univerzumot, amit – legalábbis ebben a könyvben – Nagy Attila költői világaként olvasunk, s aminek a hagyomány általi feltételezettség a sajátja. Beszéde által ezt a világot a(z irodalmi) hagyományhoz való viszonyként artikuláló lírai én alaptapasztalata az *Hommage à Oszip Mandelstam* című vers szerint az árvaság, a száműzöttség („Ha menni kellett, de nem volt hova.”) és a halálfélelem („Szentpétersvárott havazni fog ma.”), nem él, hanem túlél (*Pál, az apostol*). S mindezért a kor a hibás, mert „Isten halott / A többségnek, akiknek tápot, / S nem eledelt, e kor adott.” (*Bevonulás*) A beszélő értékrendjének alapfogalmi hagyományos kategóriákat jelölnek: hit Istenben, a hazában, az emberben, világosan különbséget tud tenni, mi a jó, mi a rossz, előbbi mellett elhivatott, utóbbit elítéli. Nem csoda hát, ha ennek birtokában élesen érzékeli maga körül az értékrelativizmust, amelynek következményeként a kor, amelyben élnie kell, halálra van ítélve („melldöngetve ordít már a Sátán” – *Bevonulás*; „Nietzsche szerint // Kiüresít a mai morál...” – *Ébrenlét démona*), ezért nem elírás egyik versnek a címe, a hosszú ó-s *Jelenkór*. A saját százada kórképét körvonalazó lírai én az értékörzést megszenvedő poéta, a getszemáni szenvedő Krisztus hasonmása, aki nem hisz megváltói képességeiben, nem hisz a tett erejében („Isten nagy markában porladnak a tettek. / Idegen szobában egyre gyűl a titok.” – *Idegen szoba*), csupán – és ez a legtöbb, amit feladatának tekinthet – érzékenyen rezonál, és jelzi, baj van a világban, a világgal, ő a pusztulás tanúja (*Ködbe zárt fájdalom*).

Az értékvesztés rezignált tudomásul vételén túl a költői szó azonban Nagy Attila költői invenciójában másra is alkalmas. Arra, hogy annak

ellenpontozásaként kimondjon olyat, ami nincs, de lehetne, a hiányból értéket teremtve, hogy megszólaltassa a vágyat, ami a jelen nincsből teremt jövőképzetet: „Egy késő estén végül Lisszabonban / Veszélyen és döbbeneten túl / Forró homlokú utca végén / Ámulni az érzelmek / Külön személyiségén” (*Esti vonat Lisszabonba*). És alkalmas arra, hogy mérlegre tegye, számot vessen a saját határaival, képességeivel. Ez a mérlegelés a költői szó Székely János-i értelemben vett hatástalanságának felismerésétől, kimondásától („Ne hidd, hogy fontos avagy számít / A vers, a sor, a szó.” – *Ne hidd*) a „Mi lesz a verssel, ha lemegy a nap?” (*Calle del Angel*) kétségbeesést kifejező kérdéséig vezet, hogy aztán újra rátaláljon a szó erejére („És nem vagyunk csak én meg ő – / A tiszta Ő s bolondja” – *Angelus*), a szóba vetett hitre („egyszer hátha fog / Zúgni az Öröm, s az iszonyt // Apollón lanttal messzi úzi” – *Műzsák, Szent Liget*), a szóra, amelyet kimondhat, és amely kimondja őt, mint alkotójától független autentikus létező, még akkor is, ha a szépség fájdalmáról, avagy a fájdalom szépségéről (a krúdys dekadenciáról) ad számot: „Ide, a Kashmirba járok. / Emlékek kávéháza idebent minden. / A vers itt írja önmagát. / Dohány- és parfümillat – // És rúzsnyom a kilincsen.” (*Kashmir Kávézó*)

Kérdés azonban, hogy amennyiben a versbeszéd önmaga metaforikus természetű miatt minduntalan a megnevezés esendőségével, a nyelven túl megragadásának nehézségével vagy egyenesen annak lehetetlenségével találkozik („s az ölelés is csak falaz” – *Maskara-ősz*), rendelkezik-e a nyelv azzal a transzcendentális képességgel, ami érintkezésbe hozhatná a versbeli költő-beszélőt a tiszta ideák romolhatatlanságával, és nyilvánvalóvá tenné, felfedné számára a nyelven túli, az isteni nyelv természetét. Nagy Attila könyve azért minősülhet érdekesítő olvasmánynak a lét alapvető kérdései által megszólítottak számára, mert körvonalazza, de nem ad választ, nem oldja fel ezt a dilemmát. Mint aki a sejtés és tudás közötti félúton érzékel valamit erről a túlról, de evilágba zártsága, nyelvbe való száműzöttsége, nyelvlétben való fogva tartottsága folytán csak annak lehetséges meglétét képes körvonalazni.

Mit tehet hát hit, sejtés és tudás köztességében? Vár, és összegzi, ami van: megköszöni az elmúlt életet, az alkonyodó férfikort („Tömjén és mirha illata szálljon, / Azért, mit kaptam – bár sose kértem.” – *Adonisz-kosár*), megidézve a légzagdagító – vagy annak tűnő – pillana-

tokat, a szerelmet, az erotikát („Ádám az anyja combját ölelte – / Maradt az álom. A kép ellillant.” – *Ádám*), a kötet egyik legszívszorítóbb költeményében pedig azt a tapasztalatot, hogy a kezdetben, a megszülető utód rövid életében miként tárul fel a vég drámája: „Ma épp húszéves lennél, Kisfiam. / Egy napot sem éltél, s azt is szilvakéken. / Ma sem tudom, mi tartott féken, / Hogy szét ne verjem az inkubátort // (...) // Szorítottalak szívem rendetlen ritmusára – / Szomorú arcom viharát úzi // Azóta is a kéklő pára...” (*Balázs*, 1996). Veretes létösszegző költeményben döbben és döbönt rá arra, hogy az evilági élet fölös kacat, a létért folytatott küzdelem önmagában értelmetlen („Kinek mondjam, ha nem neked: / Egy életem át kergeted / Mindazt, mi végül talmi holmi. / Hagyd hát a szentek könnyét folyni, / Ne kommentáld, és ne is lázadj”), s hogy az ember bűnbe esésével és végességével tulajdonképpen Isten is kevesebb lett: „Isten, ki nem szignált soha semmit, / Mert Ő szenvedte meg az Édent.” (*Talmi holmi*).

Önmagában azonban a várakozás és az összegzés sem minden az én számára, de alkalom annak felismerésére, hogy mi lehet az egyetlen lehetséges magatartás, ami kialakítható, pozíció, ami elfoglalható a világban: ez pedig nem más, mint az esztétikai széppel, a költői szóval való eljegyzettségéből következő szemlélődés. Arról az emberi-költői magatartásról van szó, ami sem megváltoztatni, sem megváltani nem akarja önmagát, a világot, csupán igyekszik reflektálni az ember itt-létére, a (nyelv)világ történéseire, esetleg igyekszik megérteni a miérteket, amik körülötte és benne zajlanak, amik én és világ érintkezéséből születnek. Ebben a finom érint(kez)ésekből teremtődő szellemi-lelki folyamatban tárulhat fel a szemlélődő számára az égiben a földi, tükröződhet a földiben a földin túli, és születhet meg Nagy Attila költői megszólalásának újabb tónusa, az érzékeny esztétáié, aki már nem csak rezignáltan ironikus, hanem – éppen ebből a látásmódból következően – nevetni is tud majd, tán (sírva) nevetetni is képes lesz. Erre vonatkozik az ígéret: „*Túl halandó* a halhatatlanok / Megismerésére, én, a hatvan feletti, / Átadom magam a szemlélődésnek, / S tanulok újra szólni, nevetni.” (*Túl halandó*) Ez a lét tragikumából születő derű lehet még markánsabb védjegye a tovább íródo poétikának, aminek megmutatására csak a költői nyelv képes („Isteni lélek patinás ércét / Loccsintja árnyasult sorokra.” – *Hölderlin-séta*), és olyan művelt, érzékeny lelkű poéta képes, mint Nagy Attila.